

INHOUD

Een jaar vol activiteiten	1
Colofon en praktische informatie	2
Over de wedden van Leuvense burge-meesters en schepenen	3
Van Bockelhandschriften in het Leuvens stadsarchief	4
Leuvense weldadigheid in de 19e eeuw	6
Uitgelicht: Foto in de kijker	8
In beeld: Overle(u)ven	8

Blijf via onze website www.salsavzw.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw
Samen Actief voor het Leuvens StadsArchief

SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijks nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuvens Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Een jaar vol activiteiten

Na het gesmaakte succes van de voorbije jaren organiseert het stadsarchief ook in 2017 vijf archiefbrunches, telkens op een zaterdagvoormiddag. De bijeenkomsten vinden ook dit jaar plaats op vijf verrassende en unieke locaties in Leuven. Traditiegetrouw kan het archief beroep doen op deskundige sprekers; voor de brunch wordt een professionele catering-partner onder de arm genomen die zorgt voor aangename extra's die telkens letterlijk en figuurlijk gesmaakt worden.

Een eerste brunch heeft ondertussen al plaats gehad in de kapel van de Romaanse Poort, waar Andrea Bardyn een verhaal bracht over de status en de financiën van de middeleeuwse vrouw. De eerstvolgende archiefbrunch zal doorgaan op 22 april in alweer een kapel; dit keer de kapel van het Zwartzustersklooster in de gelijknamige Zwartzustersstraat. Tijdens deze brunch kom je meer te weten over twee 19de-eeuwse zorginstellingen. Het Van Dalecollege dat in de 19de eeuw als Werkhuis van Weldadigheid en als ouderlingentehuis was ingericht, wordt toegelicht door Caroline Vleugels. Marika Ceunen behandelt in het tweede gedeelte het Zwartzustersklooster, waar de zusters zich aanvankelijk bezig hielden met ziekenzorg, in het bijzonder met thuisverpleging, maar dat na de Franse Revolutie werd omgevormd tot een opvanghuis voor zwakzinnige vrouwen. Voor de praktische afspraken en de kalender van de volgende brunches verwijzen we graag naar het overzicht op de volgende pagina van deze nieuwsbrief.

Deze eerstvolgende brunch kadert in het thema van Erfgoeddag, die dit jaar in Vlaanderen wordt georganiseerd op 23 april. Het stadsarchief neemt deel met twee kleine tentoonstellingen in respectievelijk het Van Dalecollege en het Zwartzustersklooster; waar telkens de geschiedenis, de werking en de locatie van deze zorginstellingen aan bod komen. Praktische info vind je in de lokale programmabrochure waarvan je een exemplaar kan ophalen in de leeszaal van het stadsarchief.

Maar deze twee tentoonstellingen in situ zijn niet de enige activiteiten van het stadsarchief op Erfgoeddag. In Tweebronnen, de locatie van het stadsarchief, krijg je uitzonderlijk de kans om de instelling achter de schermen te leren kennen. De stadsarchivaris en haar medewerkers leiden je om 10.00 en om 16.00 uur rond doorheen het fascinerende archiefdepot en voeren je zo langzacht eeuwen Leuvense geschiedenis. Zo ontdek je hoe onze middeleeuwse oorkonden worden bewaard,

maar ook welke specifieke zorg de kranten-, affiche- en fotocollecties nodig hebben om voor het nageslacht bewaard te kunnen worden. In de leeszaal zelf kan je ontdekken welke archiefstukken het archief al heeft laten restaureren om ze voor verder verval te vrijwaren. Deze restauraties gebeurden door privérestaurateurs uit België, maar ook grote Nederlandse bedrijven zoals het restauratieatelier Vanwaarde voerden al vele opmerkelijke restauratieopdrachten uit voor het stadsarchief. Uit onze culturele partnerstad Neuss (D) zal de heer Marcus Janssens, restaurateur van het stadsarchief van Neuss, op Erfgoeddag aanwezig zijn. Hij komt uitleg geven over de restauraties van Leuvense tekstaffiches uit de Eerste Wereldoorlog die hij in zijn professionele atelier in Neuss uitvoert. Een bezoek aan het stadsarchief zal op 23 april dan ook meer dan de moeite waard zijn.

Speciaal voor Erfgoeddag stelt restauratiefirma Vanwaarde trouwens een bijzonder gebaar. Onder de bezoekers van het stadsarchief krijgt één gelukkige een restauratie (t.w.v. € 400) van een privédocument cadeau. Heb jij thuis een bijzonder papieren document dat voor jou een heel speciale betekenis heeft en aan restauratie toe is? Kom er dan mee naar het stadsarchief en vertel je verhaal. Het stuk met het mooiste verhaal wint en wordt door Vanwaarde gerestaureerd.

COLOFON

Eindredactie | Marika Ceunen
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Gustaaf Janssens
Maria Theresiastraat 87 | 3000 Leuven

Foto's | Marika Ceunen,
Eric Dewaersegger,
Stadsarchief Leuven

Druk | Drukkerij De Bie
Vormgeving | Atelier A
Annelies Belemans, www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsavzw.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven

Bestuursleden | Jaak Brepoels, Marc Carnier, Gustaaf Janssens (voorzitter), Sabrina Keyaerts (penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris), Valerie Vrancken

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €15 (voor gewone leden) of €30 (voor steundende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/30 08 69
Fax 016 23 40 06
archief@leuven.be

De leeszaal is open op dinsdag, woensdag en vrijdag van 9u tot 13u en op donderdag van 9u tot 19u.

AGENDA | archiefbrunches

22/04: Leuvense weldadigheidsinstellingen uit de 19de eeuw - Kapel Zwartustersklooster, Marika Ceunen & Caroline Vleugels

24/06: Geschiedenis van de Leuvense voetbalploegen - VIP-loge OHL, Marcel Daems

16/09: 150 jaar schouwburg - Foyer Stads-schouwburg, Koen Dobbelaere

18/11: Leuvense wederopbouwarchitecten - Rafter Justus Lipsiuscollege

De brunches starten om 10.30u. Het einde is voorzien rond 13.00 u.

Vooraf inschrijven is verplicht en kan via archief@leuven.be (u ontvangt een bevestigingsmail) of telefonisch op het nummer 016/30 08 69.

Elke brunch kost € 20 per persoon. SALSA!-leden betalen slechts € 15. Betalen kan cash ter plaatse of via storting op het rekeningnummer van SALSA! vzw (IBAN BE 93 068-2420772-67).

Over de wedden van Leuvense burgemeesters en schepenen (1815 – 1994)

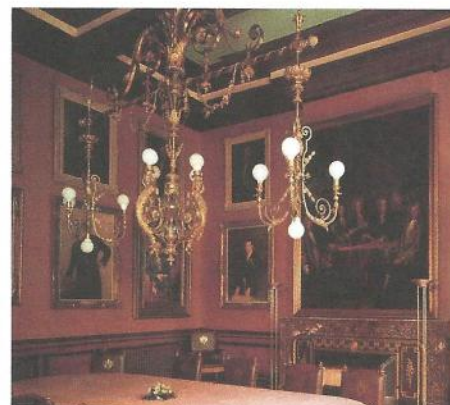
De afgelopen maanden werd ons land getroffen door een golf van onbegrip. Overall doken bizarre verhalen op over de besmettelijke graa ziekte en de daaraan verbonden vanzelfsprekende houding van een aantal (top)politici. De media bulkten van striemende commentaren over hun riante wedden en lucratieve bijbanen. Een blamage voor het politieke establishment! De publieke opinie eiste een saneringsoperatie vanwege de politieke partijen zelf t.o.v. haar mandatarissen. Een 'transparante regelgeving' zit kennelijk in de pijn. Zal elkeen die zich op de politieke ladder beweegt in de toekomst zijn/haar 'loon naar werken' ontvangen? Noch min noch meer? Utopie?

Openbaarheid van bestuur liet ons toe te grasduinen in de stadsrekeningen, bewaard in het stadsarchief, naar de lonen van onze lokale burgemeesters en schepenen, vanaf de Hollandse tijd tot 1994. Voor alle duidelijkheid: het cijfermateriaal in onderstaande tabel bevat uitsluitend de reëel vastgelegde lonen die in de begrotingsverslagen zijn opgenomen.

In het begrotingsboek van 1817 staat

het volgende decreet: *La régence de la ville a été installée le 1er septembre 1817. S.M. [Sa Majesté] a fixé les traitements ainsi qu'il suit, [à] savoir: pour Monsieur le Bourgmestre 2000 florins et pour chacun des messieurs les échevins 600 florins.* Het presentiegeld van de raadsleden werd vastgesteld op 900 flor., de salarissen van de stadssecretaris en de stadsontvanger op resp. 2.000 en 2.200 flor. Bij een KB van 6 augustus 1825 werd een eerste weddeverhoging doorgevoerd: 2.200 flor. voor de burgemeester, 800 flor. voor een schepen. Het presentiegeld van de raadsleden zakte naar 650 flor.

Voor de begrotingsjaren 1815-1816 en 1830-1832 ontbreken de individuele lonen van de burgemeester en de schepenen. Ze zijn samengevoegd in één bedrag onder de rubriek *Traitements des membres de l'administration locale*. Idem voor de begrotingen van 1833 t.e.m. 1848 waarin de sommen 7.700 en 7.680 fr. zijn geregistreerd. Op basis van een nota in het boekjaar 1834, waarin schepen Germain Philippi 1.280 fr. kreeg '*pour traitement de l'an 1834*', kennen we de wedden van de overige drie schepenen. Brengen we hun gezamenlijk loon (4 x 1.280 fr. =

5.120 fr.) in mindering op de 7.700 en 7.680 fr., dan ontvingen burgemeester Guillaume van Bockel en Ferdinand d'Udekem resp. 2.580 en 2.560 fr. Hun wedden bleven 55 jaar lang (1841-1895) ongewijzigd. Die van de stadssecretaris en de stadsontvanger werden bij tijd en wijle opgetrokken. Pas in 1896 werden de jaarlonen adequaat bijgesteld. Op hun beurt bleven die 38 jaar (1896-1933) onveranderd. Tussen 1934 en 1959 volgden nieuwe loonsverhogingen. Vanaf 1960 is er jaarlijks een gestage opwaardering.

In tegenstelling tot veel van hun collega's in andere steden, oefenen de huidige Leuvense beleidsmensen geen parlementaire functies uit. Dat sommigen onder hen er bijkomende mandaten op nahouden, is geen staatsgeheim (cfr. www.cumuleo.be). *Possunt quia posse videntur!*

Om een ellenlange lijst van data en cijfers te vermijden, geven we de jaarlonen vanaf 1960 om de 5 jaar, en vanaf 1971 per beleidsperiode. Tussen 1815 en 1994 wisselde het aantal schepenen viermaal: van 1815 tot 1832 waren er drie; van 1833 tot 1970 vier; van 1971 tot 1976 vijf; van 1977 (Groot-Leuven) tot 1994 acht. Vandaag zijn het er negen. De bedragen verwijzen resp. naar het eerste en het tweede jaartal.

PERIODE	BURGEMEESTER	SCHEPEN	SECRETARIS	ONTVANGER
1815–1816	11.553,75 fr.			
1817–1825	2.000 flor.	600 flor.	2.000 flor.	2.200 flor.
1826–1829	2.200	800	2.000	2.200
1830–1832	3.450/3.640 fr.		1.500 fr.	2.200/1.200 fr.
1833–1840	[2.580] fr. 7.700 fr.	[1.280] fr.	3.180/4.000	2.540/3.000
1841–1848	[2.560] 7.680 fr.	[1.280]	4.000	3.000
1849–1895	2.560	1.280	4.000/5.000	3.500/4.000
1896–1933	5.000	2.000	5.000/49.298	5.000/51.340
1934–1944	20.000	15.000		
1945–1947	30.000/45.000	22.500/33.750		
1948–1959	80.000	42.000		
1960–1964	141.000/149.514	70.500/74.751		
1965–1970	247.317/294.072	160.894/191.081		
1971–1976	306.876/627.640	198.636/473.448		
1977–1982	1.192.919/1.582.064	896.089/1.187.948		
1983–1988	1.607.955/1.765.040	1.213.183/1.332.000		
1989–1994	1.827.666/2.524.202	1.350.625/1.899.348		

Van Bockelhandschriften in het Leuvens stadsarchief

Na rechtenstudies aan de keizerlijke universiteit te Brussel, door Napoleon in 1806 opgericht, bouwde Guillaume van Bockel (Leuven 1789 – 1863) een succesvolle carrière uit. Hij was achtereenvolgens advocaat, notaris (1827 – 1863), burgemeester van Leuven (1833 – 1842) en, de laatste drie jaren van zijn leven, volksvertegenwoordiger. Hij huwde tweemaal, maar had geen kinderen. Tijdens zijn burgemeesterschap werd de Katholieke Universiteit heropgericht. Hij kreeg een cenotaaf in het zuidertransept van de Sint-Pieterskerk die op 8 oktober 1873 werd onthuld. Daarop staat hij geknield afgebeeld voor een zetelende Christus en spreekt Hem toe met de woorden: *Nunc dimittis servum tuum, Domine* [Lucas 2, 29-32: Laat nu, Heer, uw dienaar in vrede heengaan].

Tijdens zijn leven had Van Bockel een grote belangstelling ontwikkeld voor kostbare kunstvoorwerpen, antieke meubelen, gravures en tekeningen; zeldzame medailles, munten, matrijzen en zegels; waardevolle handschriften en boeken. In november 1863, acht maanden na zijn overlijden op 13 maart, werd zijn hele bezit openbaar verkocht in Brussel. Van de drie veilingen, die enkele weken in beslag hebben genomen, bestaan drie afzonderlijke catalogen die door de Brusselse boekhandelaar Ferdinand Heussner werden uitgegeven. Een compleet exemplaar bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (III 16.642 A). Daarin staan alle stukken zorgvuldig beschreven: meubels, kunstvoorwerpen enz. in deel 1 (570 nrs.); medailles, munten enz. in deel 2 (4.719 nrs.); handschriften en boeken in deel 3 (1.116 nrs.).

De Leuvense stadsarchivaris Edward van Even die al begin oktober op de hoogte was van de nakende veiling, deed in een brief van 8 oktober aan toenmalig burgemeester Charles de Luesemans en het college een oproep om een aantal zegels en handschriften aan te kopen:

Messieurs,

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint une liste d'objets inédits se rapportant à l'histoire de Louvain qui se trouvent dans la collection de feu Mr. van Bockel et dont il serait utile de faire acquisition pour le Musée et les archives de la ville.

Notre musée possède déjà une collection assez importante de matrices de sceaux anciens. On en augmenterait beaucoup l'intérêt, si l'on pourrait y ajouter celles de la collection Van Bockel. L'une de ces matrices, celle du couvent de St. Martin, est un chef d'oeuvre de l'école de gravure de Louvain au 15e siècle.

Les manuscrits qui figurent sur cette liste et qui se rapportent en grande partie à nos anciens serments et corps de métiers, permettront de combler plusieurs lacunes qu'offrent les registres de ces corporations que possèdent nos archives communales. Veuillez, Messieurs prendre une décision sur cette affaire et recevoir l'assurance de ma haute considération.

Al vlug kreeg Van Even het licht op groen. Vandaag, 154 jaar later, hebben we de door hem op 25 november 1863 verworven handschriften in het stadsarchief kunnen identificeren. Essentieel in het opsporingsonderzoek waren: 1. de veilingcatalogi Van Bockel (VB); 2. de briefwisseling die Van Even (VE) voerde met het schepencollege (SALMA 512.9); 3. het verslag over de aankoop dat Van Even in het *Rapport administratif de Louvain* (1864, p. 13-15) publiceerde.

Het traceren van enkele handschriften was niet bepaald eenvoudig omdat de negentiende-eeuwse beschrijvingen van VB/VE compleet afwijken van die van Joseph Cuvelier (Cuv.) in zijn latere catalogus van het stadsarchief. Concreet voorbeeld: een van de manuscripten draagt bij VB/VE de titel *Liber fiscalis universitatis Lovaniensis* (hieronder nr. 8). Ter verduidelijking staat bij VB: *Manuscrit commençant avec l'année 1439. Il est daté de 1558*; bij VE: *Répertoire des privilèges et ordonnances*

de l'Université de Louvain, à l'usage des avocats fiscaux de cette université, réunis par maître Jean Pels en 1558. De door hen geformuleerde titel komt nergens in het handschrift voor. Wel staat op het titelblad bovenaan rechts: *ad usum advocati fiscalis*. Daaronder, in een Latijnse tekst, komt de naam voor van de samensteller, meester Joannes Pels, evenals het jaartal 1558 waarin hij het handschrift heeft aangevat. Jan Pels/Peltz († Leuven 1584), afkomstig uit Reclinghausen in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen, studeerde in Leuven, was secretaris van de universiteit (1551 – 1567), maar werd vooral bekend vanwege het college (1582 – 1797) in de Predikherenstraat dat zijn naam droeg. Bij Cuvelier draagt dit handschrift, zonder bijkomende informatie, een andere titel: *Registre aux statuts et privilèges de l'Université (1425 – 1666)*. Het bevat 101 akten, zowel in het Latijn als in het Nederlands, waaronder een zestiende-eeuwse kopij (fol. 1r - 6v) van de stichtingsbulle van de universiteit (9 december 1425). De oorspronkelijke bulle ging verloren bij de Brand van Leuven (25/26 augustus 1914).

Portret van Guillaume van Bockel door Henri Otto (stadhuis Leuven)

De lijst van de door Van Even aangekochte handschriften, gerangschikt naar de VB-nummers met prijsopgave, omvat volgende titels met de huidige Cuveliernummers:

1 a/e. *Rekeninghe Boeck van de kerckmeesters vande Groote Gulde der Stadt Loven (Onze Lieve Vrouwe Ginder Buyten)*. Vier boekdelen in-folio:

a. 1626 – 1659: VB/3, nr. 618/prijs 7 fr. = SAL 11.775 (papier, gefolieerd 1 – 196).

b. 1671 – 1701: VB/3, nr. 619/prijs 4,50 fr. = SAL 11.776 (papier, gefol. 1 – 125).

c. 1702 – 1780: VB/3, nr. 620/prijs 6,50 fr. = SAL 11.777 (papier, gefol. 1 – 366).

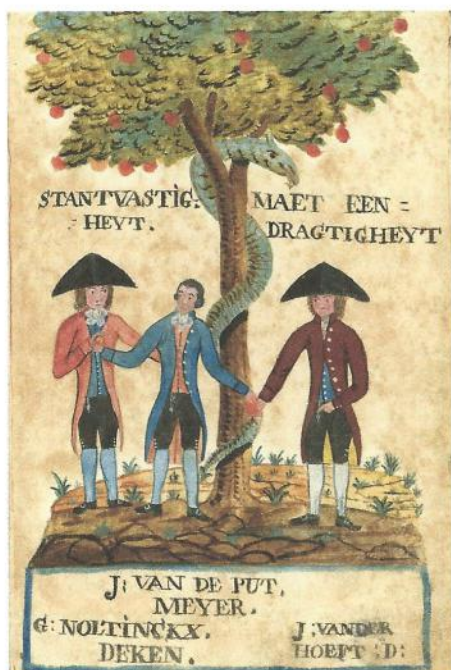
d. 1785 – 1795: VB/3, nr. 621/prijs 1,50 fr. = SAL 11.777f (papier, gefol. 1 – 22).

e. Vijf losse stukken: VB/3, nr. 622/prijs 1,20 fr. = SAL 11.777 a, b, c, d, e (papier).

2. *Rekeningh-Boeck over den ontfanck ende vytgheef des authaers van den H. Christoffel binnen S. Peeters kercke tot Loven patroon der hoofdgulde van die Colloqueren van Brabant (1668 – 1779)*. Eén boekdeel in-folio: papier, [3] fol., gepag. [1-2], 3 – 122, gefol. 123 – 375.

VB/3, nr. 624/prijs 3,50 fr. = SAL 11.788.

3. *Privilegien van de Groote Gulde vergunt ende gegeven van wýlen den Aertsgebooren Hertoge Jan van Brabant Als instituteur ofte instelder van dese Groote Gulde genoemd de Sestighe. In het jaer ons Heeren 1423 (achttiende eeuw)*. Eén onvolledig boekdeel in-quarto: papier, gefol. 1 – 42. VB/3, nr. 729/prijs 4,5 fr. = SAL 11.772.

Tekening uit het handschrift van het broederschap van de schaliedekkers (nr. 5)

4. *Ordonnantien ende Statuten vander groter gulden vanden ouden cruysboghe vanden sestich gesworen scutters des Broederscapen vanden seven weeden van Onse Lieve Vrouwen, binnen der stadt van Loeven*. Eén boekdeel in-folio (dd. 14 januari 1540): perkament, gefol. 1 – 12. Op fol. 11v handtekening van Willem Boonen.

VB/3, nr. 730/prijs 2,40 fr. = SAL 11.773.

5. *Register van het broederschap der vrye knapen van den schalideckers ambachte in Loven (1706 – 1844)*. Eén boekdeel in-folio met elf ingekleurde tekeningen die naar verschillende ambachten verwijzen: papier, gefol. 1 – 70, [118 fol. blanco]. Rood fluwelen omslag.

VB/3, nr. 731/prijs 17 fr. = SAL 11.734.

6. *Ordonnantie vanden rolle vanden vetwariers ambacht van Loven. Gerenovelert inden jaer ons heeren: duysent ses hondert ende twee en twintich door Jan van Overbeke als decken vanden voorscreven ambacht (1623 – 1760)*. Eén boekdeel in-fol.: papier, gefol. 1 – 25, [26 – 27 ontbreken], 28 – 60, [81]. VB/3, nr. 732/prijs 1,50 fr. = SAL 11.722.

7. *Statuyten ende ordinantien verleent byde heeren Borgemeesteren, Schepenen ende Raedt deser Stadt Loven, aende Dekens ende gemeyne gesellen vande witte leermaeckers, tesmaeckers ende handtschoenmaeckers ambachte der selver stadt met den Eedt daertoe staende (1639 – 1683)*. Eén boekdeel in-quarto met zeven ingekleurde tekeningen: papier/perkament, [30] fol.

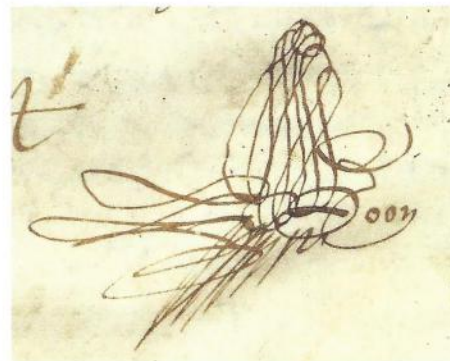
Oorspronkelijke zeventiende_eeuwse stempelband met twee koperen slotjes. VB/3, nr. 733/prijs 17 fr. = SAL 11.660.

8. *Liber fiscalis universitatis Lovaniensis. Repertorium van privileges en akten met betrekking tot de universiteit (1558 – 1666)*. Eén boekdeel in-fol.: papier, [6] fol., gefol. 1 – 486, [12] fol. met index.

VB/3, nr. 1.045/prijs 4 fr. = SAL 3.928.

Leo van Buyten, 'Leuvense stedelijke archiefbronnen betreffende de oude universiteit Leuven', in *Arca Lovaniensis* 3 (1974), p. 108, vermeldt het handschrift, maar niet de herkomst.

9. Twee loten met charters en drukwerk. VB/3, nr. 1.101: 'un lot de diverses anciennes chartes, etc. sur papier et sur parchemin'; nr. 1.102: 'une farde de différents manuscrits, chartes et impressions, plusieurs avec des signatures autographes'. Samen: 2,60 fr. Hoewel deze stukken in het stadsarchief zijn

Handtekening van Willem Boonen uit het ordonnatieboek van de kruisbooggilde (nr. 4)

ondergebracht, hebben we ze, vanwege de te vage omschrijvingen, niet kunnen traceren.

De aankoop van de handschriften werd door Van Even aan het college bevestigd in een brief van 30 november 1863:

Messieurs,

Conformément à une décision de votre collège je me suis rendu, le 25 du courant, à Bruxelles, à l'effet d'assister à l'une des vacations de la vente de la Bibliothèque de feu Mr. Van Bockel. J'ai l'honneur de vous transmettre, ci-contre, les manuscrits que j'ai acheté pour compte de notre ville. Une liste de ces volumes, avec indications des prix, se trouve également jointe à la présente.

Bij deze brief behoren drie papierstroken. Op twee ervan staan vierentwintig nummers met hun kostprijzen en het totaalbedrag van 88,88 fr. Daarop komen, naast de hierboven opgesomde handschriften, ook nog elf andere nummers voor (VB/2 nrs. 4.215/16; VB/3 nrs. 670, 778/9, 905/6, 988, 1.013, 1.017, 1.112), waaronder publicaties van historische aard, zestiende-eeuwse drukjes over munten, en oude almanakken uit Leuven en Brussel. Op een derde en minuscuul strookje staan vier aparte nummers (VB/3 nrs. 670, 778/9 en 1.112) die door Van Even voor een anonieme particulier werden aangekocht.

Leuvense weldadigheid in de 19de eeuw

Naar aanleiding van Erfgoeddag 2017 met als thema 'Zorg' heeft het stadsarchief zich even verdiept in de geschiedenis van enkele inmiddels in vergetelheid geraakte Leuvense zorginstellingen, waarvan sommige een lange traditie hadden.

Tot aan de Franse Tijd waren de zorginstellingen bijna uitsluitend privé-initiatieven, doorgaans van religieuze orden en al dan niet gefinancierd via de vrijgevigheid van welstellende mecenasen, die op die manier hun hemel trachtten te verdienen. Na het ancien régime werd de weldadigheid voor zorgbehoevenden grondig hervormd door de Franse overheid. Daarbij kwamen de lokale overheden als centrale organisatoren mee in beeld en ontstonden de eerste zorginstellingen die rechtstreeks van de overheid afhingen. Zo was er de wet van 7 oktober 1796 waarbij de Tafels van de Heilige Geest en de armenmeesters, die afhingen van de parochies, ondergebracht werden in het Bureel van Weldadigheid. Deze overheidsinstelling verleende steun aan armen, zieken

en bejaarden in de vorm van kledijvoedsel- en brandstofbedelingen. Daarnaast werden de oude gasthuizen en fundaties ook in een aparte instantie samengebracht: het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen. Tot 1800 vielen beide bestuursorganen in Leuven onder de verantwoordelijkheid van het stadsbestuur; nadien werd het toezicht toevertrouwd aan de prefectuur van het Dijledepartement. Door deze bovenlokale centralisatie kwamen de zorginstellingen onder de verantwoordelijkheid van een commissie, die bevoegd was in heel het arrondissement Leuven. Op 11 november 1802 vaardigde de departementale onderprefect een besluit uit waarbij de organisatie van de Burelen van Weldadigheid verder werd uitgewerkt. Het Leuvense Bureel van het Eerste Kanton stond in voor de bedeling van steun aan huisarmen. Vanaf 1804 gebeurde dit door de armenmeesters. Het Bureel van het Tweede Kanton beheerde de weldadigheidsinstellingen die niet onder de bevoegdheid van het Bestuur van Burgerlijke Godshuizen vielen. Het Werkhuis en de Schuilplaats

van Weldadigheid die beide in het Van Dalecollege waren ondergebracht, vielen onder het toezicht van dit orgaan. In 1806 werden de Burelen van Weldadigheid en de Burgerlijke Godshuizen gecentraliseerd in een Algemene Raad van het Armenbestuur.

Bij het begin van de 19de eeuw hadden in Leuven zeven godshuizen een actieve werking rond diverse vormen van hulpverlening aan behoeftigen:

- het burgerlijk hospitaal in de Brusselsestraat, dat nog gerund werd door de zusters van het Groot Gasthuis;
- het godshuis der weesjongens en der oude mannen in de voormalige Wezenstraat (Vital Decosterstaat);
- het godshuis der Infirmierie voor oude vrouwen in het Groot Begijnhof;
- het godshuis der Alexianen voor krankzinnige mannen (Brusselsestraat);
- het godshuis der Zwartzusters voor vrouwelijke zwakzinnigen in de Zwart-zustersstraat;
- het godshuis der Weesmeisjes en van de Heilige School in het klooster van Chièvres binnen het Groot Begijnhof;
- het godshuis van het Klein-Begijnhof voor oude vrouwen.

Foto uit 1904 van het godshuis der Infirmierie voor oude vrouwen in het Groot Begijnhof (SAL, Fotocollectie)

Daarnaast was er in de stad nog een godshuis voor vondelingen en verlaten kinderen dat op arrondissementsniveau ingericht werd.

Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) behield de Franse organisatiestructuur van de openbare liefdadigheid op arrondissementsniveau tot 1821, toen het autonome gemeentelijke karakter ervan hersteld werd. Op regeringsbevel werd er in 1816 in Leuven ook een materniteit opgericht en in 1819 opende de Commissie der Burgerlijke Godshuizen een 'baarzaal' met de mogelijkheid tot verblijf voor de jonge moeders in een zijdelingse aanbouw aan het Sint-Pietersgasthuis. Dit gasthuis kwam in 1817 onder het medisch

toezicht van de geneeskundige faculteit van het toenmalige rijksuniversiteit, opgericht door koning Willem I van de Nederlanden.

In de tweede helft van de 19de eeuw stelden enkele grote weldoeners – zoals onder andere Edouard Remy – budgetten ter beschikking om nieuwe gebouwen op de richten voor een aantal zorginstellingen. In de Flessenstraat (nu de Frederik Lintsstraat) werd in 1888 het Instituut voor Blinden en Ongeneeslijk Zieken opgericht en in 1903 werd het *Hospice pour Orphelins et Vieillards* ingehuldigd. We komen hier in een volgende nieuwsbrief zeker op terug. De wet van 10 maart 1925 deed het Bureau van Weldadigheid en de Commissie der Burgerlijke Godshuizen tot één organisatie fusioneren: de Commissie van Openbare Onderstand, de voorloper van het huidige Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW). De Belgische Gemeentewet van 1836 bevestigde de opdracht van de lokale overheid om via deze, op gemeentelijk niveau georganiseerde, beheerinstelling te voorzien in een brede waaier aan sociale bijstand (financiële of medische hulp, huisvesting, arbeids- en schuldbemiddeling, crisisopvang, psychosociale en rechtsbijstand, thuiszorg, ...) en dat voor al wie op een

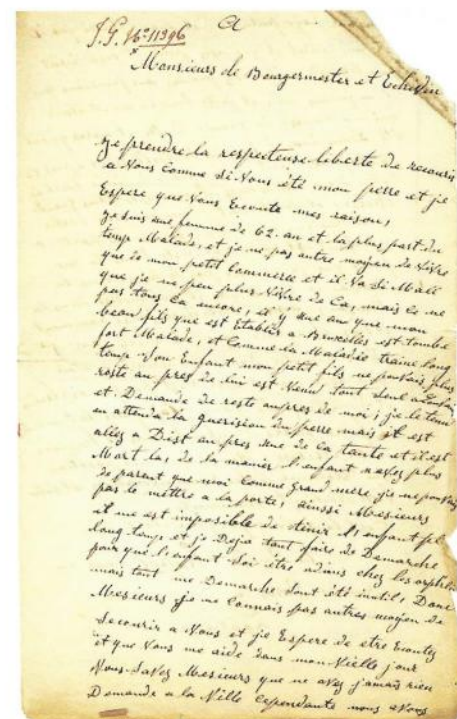
legale wijze in België verblijft en hulpbehoevend is.

Het belangrijkste archief van deze zorginstellingen worden in het Rijksarchief van Vlaams-Brabant bewaard, waar ondertussen ook het 19de eeuws archief van het OCMW is ondergebracht. Het stadsarchief beschikt echter over heel wat iconografisch materiaal van deze instellingen. Vermits de stad een controlebevoegdheid had over deze instellingen, beschikt het stadsarchief ook over een archief met betrekking tot de uitgevoerde inspecties. In dit archief vonden we volgende pakkende brief van terug van maart 1853 waarin een grootmoeder die de zorg van haar kleinkind Felix Hendrickx, een wees, niet meer op zich kon nemen en zich dan maar tot het schepencollege wendde met de vraag om haar kleinkind te laten opnemen in het weeshuis.

Monsieurs le bourgmester et echevin[s]
Je prendre la respecteuse liberte de
recourir / a vous comme de vous été mon
perre et je / espere qu vous ecoute mes
raisons / Je suis une femme de 62 an et la
plus part du / temp malade, et je ne pas
autre moyen de vivre / que de mon petit
commerce et il va si mall / que je ne peu
plus vivre de ca, mais le ne / pas tous ca
encore, il y ?une en? Que mon / beau fils
que est etablir a Bruxelles est tombe / fort
malade, et comme la maladie traine long
/temp son enfant mon petit fils ne pouvais
plus / reste au pres de lui est venu tout seul
a Louvain / et demande de reste aupres de
moi, je le tenu / en attenda la guerison du
perre mais il est / allez a Dist aupres une(?)
de la tante et il est / mort la, de la manier
l'enfant n'avez plus / de parent qui moi
comme grand mere je ne pouvais / pas le
mettre a la porte, ainssi mesieurs / il me
est impossible de tenir l'enfant plus / long
temp et je deja tant faire de demarche /
pour que l'enfant soi être admis chez les
orphelins / mais tout me demarche sont
été inutil donc / Mesieurs je ne connais pas
autres moyen de / secourir a vous me aide
dans mon vielle jour / vous savez Mesieurs
que ne avez jamais rien / demande a la
ville cependant nous avons / [tou]jour
payé patente et mon mari qui été / 8. an

*soldat et que avez perdu l'oeil droit / pour
le quelle on lui avez promis une pensions
que / il na jamais eu, et je le tenu 16 an
malade / qui ma laisse de grande dette
et apres que il / été admis dans l'hospice
de veillard et apres la / mort je avez fait
mon possible de payé tant le / dette donc
mesieurs il me reste plus grande / chosse
et maintenant je ne peu pas sortir / de
la maison ou je doit ferme la porte et /
l'enfant est oblige de reste dans la rue
/ parce que je ne osse pas le laisse dans
la / maison de crainte que il peu mettre
dans la / maison ainssi mesieurs pense
comment / je suis chagrine dans me vielle
jour je / vous souplie donc monsieurs de
avoir / pitie avec moi et avec c est pauvre
orphelin / et veuillez si vous plai faire la
demarche / de faire entre l'enfant dans le
hospice / de orphelin ainsi que ma position
qui / réclame votre / commiseration et
votre / bien veillant humanité / c'est la
faveur que j'implore / la veuve chapel
dans la rue de paris a Louvain*

Uit een administratieve nota die aan de brief is gehecht, komen we te weten

dat de burgemeester het nodige heeft gedaan en dat het kleinkind van weduwe Chapelle al 14 dagen in het weeshuis verblijft.

Tekening uit het album met foto's van weldadigheidsinstelling geschonken in 1904 aan het prinselijk paar Albert en Elisabeth ter gelegenheid van hun bezoek aan Leuven (ARA, Archief van het Koninklijk Paleis)

Uitgelicht: Foto in de kijker

De rijke iconografische collectie van het stadsarchief werpt een bijzonder licht op het verleden van de stad en haar inwoners. We sluiten de nieuwsbrief af met één beeld dat we er voor de gelegenheid uitlichten.

In deze nieuwsbrief komt de stadsschool nr. 7 aan bod, die zowel langs de Parkstraat als langs de Weldadigheidsstraat bereikbaar is. De school werd gebouwd tussen 1910 en 1911 en is opnieuw een ontwerp van de Leuvense stadsarchitect Eugène Frische.

Het complex is sinds de bouw ervan onafgebroken en tot op heden als schoolgebouw gebruikt. Het werd oorspronkelijk ontworpen als een meisjesschool voor kleuter en lager onderwijs en bestaat uit een klassengebouw met 12 klassen, een directeurswoning, twee openluchtspeelplaatsen en een "préau couvert". Deze centrale multifunctionele hal wordt verlicht via grote glazen dakvensters, een glazen dakkoepel en een groot raam in de zuidgevel. Achterin de hal geeft een dubbele ijzeren trap toegang tot een rondgaande galerij die rust op betonnen sokkels.

In 1920 werd de school uitgebreid met een nieuwbouw aan de kant van de Hendrik Consciencestraat. Dit recentere gebouw – een ontwerp van stadsarchitect Marcel Lens – staat via een brede gang (noordoost) in verbinding met het oorspronkelijke schoolgebouw en omvat een turnzaal, een speelzaal en vier kleuterklassen. Ook deze nieuwbouw beschikte over een eigen speelplaats aan de Weldadigheidsstraat.

In 1960 werden de gebouwen door de stad overgedragen aan de federale overheid en werd er de Rijksschool in ondergebracht. Toen die in 1981 verhuisde naar de nieuwe gebouwen aan Redingenhof kwam het gebouw tijdelijk leeg te staan. Sinds het schooljaar 1985-1986 worden de gebouwen door het Gebouwenfonds voor Rijksscholen verhuurd: het gebouw uit 1920 aan de Steinerschool *De Zonnewijzer*, het gebouw uit 1911 aan de Freinetschool *De Appeltuin*. In 2000 verhuisde de Steinerschool naar Wijnmaal en sindsdien staat dit gedeelte leeg. Het terrein is nu eigendom van de sociale huisvestingsmaatschappij Dijledal, die er 33 sociale woningen en een buurtpark wil realiseren.

IN BEELD | Overle(u)ven

Dankzij de inzet van heel wat vrijwilligers krijgt het tentoonstellingsproject Overle(u)ven stilaan vaste vorm. In de databank werden al 750 bouwdoSSIers geïnventariseerd en voor ruim 500 huishoudens is het bevolkingsonderzoek rond. Het cultuuronderzoek brengt daarnaast ook het maatschappelijke wederopbouwverhaal steeds duidelijker in beeld. Op 27 maart II. ontvingen we de vrijwilligers in het stadsarchief voor een presentatie over de impact van het nieuwe rooilijnenplan dat de wederopbouw van Leuven sterk stuurde. Enthousiaste architectuurstudenten onder leiding van prof. dr. Thomas Coomans de Brachène van het Departement Architectuur baseerden hun onderzoek onder meer op de gegevens die de archiefvrijwilligers in de databank invoerden. Het was dan ook een zeer aangename en in beide richtingen leerrijke kennismaking tussen archiefwerkers en onderzoekers.

